Ontvluchting van gevangenen
Een juridische analyse

Dominiek Hubin*

1. Inleiding

Ontvluchting van gevangenen is een media-attractief gegeven dat met een zekere frequentie de bevolking in beroering brengt. Telkens wordt de veiligheid van de strafinrichtingen en de bescherming van de maatschappij in vraag gesteld. Over deze realiteit bestaat er ook een stukje strafrecht. Hierover handelt deze bijdrage: een zuiver juridische benadering van dit fenomeen. De gegevens zijn niet massaal: zes artikels in het Strafwetboek, zeer weinig (originele) rechtsleer, gepubliceerde rechtspraak is minimaal en zeer oud. Dit artikel tracht exhaustief te zijn wat betreft het Belgische juridische materiaal. Een blik naar het Franse recht kan verhelderend werken daar er een vrij groot parallellisme bestaat en ook omdat onze wetgeving grotendeels geïnspireerd is op het Franse Wetboek van 1810.

De kern van het misdrijf wordt in de volgende paragraaf omschreven. Paragraaf 3 bevat een nadere toelichting van de verschillende onderscheiden die men maakt. Hierop verder bouwend vindt men in paragraaf 4 de respectievelijke straffen. Een paar opmerkingen in verband met procedure en administratie zijn ondergebracht in paragraaf 5.

2. Het misdrijf ontvluchting

2.1. DE FILOSOFIE ACHTER DIT MISDRIJF EN HET WETTELIJK KADER

Waarom is ontvluchting een misdrijf? Wie zal men straffen? Om hierin klaar te zien, moet men een onderscheid maken tussen de gevangenen die ontvluchten en de personen die de ontsnapping hebben mogelijk gemaakt. Ten eerste de gevangenen zelf. De wetgever heeft ervoor geopteerd de ontvluchting als dusdanig voor hen niet strafbaar te stellen.[1] De natuurlijke vrijheidsdrang van de mens geldt als motivering hiervoor. Dit neemt echter niet weg dat misdrijven gepleegd in functie van of tijdens de ontvluchting, strafbaar zijn en blijven. Ten tweede heeft men dan alle personen die de ontvluchting op een of andere manier hebben mogelijk gemaakt. Deze personen zullen wel gestraft worden. De ratio ach-

* Wetenschappelijk medewerker aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de K.U. Leuven.

1. Dit in tegenstelling tot het Wetboek van 1810 dat in de artt. 237-247 ook de gevangenen zelf bestraft, weliswaar alleen maar wanneer zij geweld hadden gepleegd in functie van hun ontvluchting (art. 245 C. Pén.). Een gewone ontvluchting zonder verzwarende omstandigheden was ook toen geen misdrijf.

ter deze strafbaarstelling is terug te vinden in de sociale noodzaak om bepaalde individuen te arresteren en van hun vrijheid te beroven.[2] Omdat deze maatregelen plaatsvinden in functie van de publieke veiligheid, maakt diegene die een ontvluchting bevordert zich schuldig aan een feit dat een nieuw gevaar oplevert voor de maatschappij.[3]

Het hoofdstuk 'Ontvluchting van gevangenen' staat in het Strafwetboek onder titel VI 'Misdaden en wanbedrijven tegen de openbare veiligheid'. Men vindt de regels in de artt. 332-337 Sw.

2.2. EEN CORRECTE OMSCHRIJVING VAN 'ONTWIKKELING'

Als eerste definitie kan men stellen dat ontvluchting iedere handeling is waardoor een gedetineerde wordt onttrokken aan een maatregel van vrijheidsberoving die genomen is door de overheid.[4] Deze omschrijving moet echter nog scherper afgelijnd worden. Wie is een gevangene? Om welke gevangenen gaat het? Wat verstaat men onder detentie of maatregel van vrijheidsberoving?

Vooraleer men gewag kan maken van een ontvluchting, moet er dus eerst een persoon zijn die van zijn vrijheid beroofd is door een beslissing van de overheid. De wetgever maakt hierbij geen onderscheid tussen militaire en burgerlijke gevangenen.[5] Zo is de bepaling te ruim: het is niet zo dat alle categorieën van gevangenen hier bedoeld worden, het gaat om een limitatieve opsomming. Wie vervolgd werden of veroordeeld zijn wegens overtredingen vallen buiten de lijst. (Voor gecontraventionaliseerde wanbedrijven: cfr. infra.) Ook gevangenen uit hoofde van disciplinaire maatregelen (militairen) vallen buiten het toepassingsgebied.[6] Personen die in de gevangenis zaten omwille van het niet voldoen van burgerlijke schulden, lijfsdwang genaamd, vielen ook niet onder dit begrip van gevangenen.[7] Analoog zou men kunnen denken dat wie een vervangende gevangenisstraf ondergaat omwille van het niet betalen van een geldboete, ook buiten de lijst zou vallen. Dit is echter niet zo. Deze gevangenen komen dus wel in aanmerking voor het misdrijf ontvluchting.[8] Alle andere gevangenen vallen dan binnen het toepassingsgebied (Cfr. 3.1.).

---

2. GERARD, P.A.F., *Code pénal expliqué*, Brussel, 1867, p. 416.
3. Cfr. NYPELS, J.S.G., *Législation criminelle de la Belgique ou son commentaire et complément du Code pénal belge*, deel II, Bruylant, Brussel, 1870-1872, p. 773, nr. 15 en p. 790, nr. 13a.
4. Voor een aantal definities cfr. GRONDEL, P., in *Les Novelles;* SCREVENS, R. e.a., deel III, Larcier, Brussel, 1967 1972, nr. 5666; LE POITTEVIN, G., *Dictionnaire-Formulaire des Parquets et de la Police judiciaire*, Editions Rousseau, Paris, 1955, tw. Evasion, p. 606; PICARD, E. (ed.), *Pandectes belges*, Larcier, Brussel, 1878-1942, tw. Evasion, nr. 1; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *Les crimes et les délits du Code pénal belge,* deel V, Bruylant-L.G.D.J., Brussel-Paris, 1950-1968, p. 49.
5. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *Le Code pénal belge interprété*, deel II, Bruylant, Brussel, 1896-99, p. 374, nr. 4.
6. NYPELS, J.S.G., *o.c.*, deel II, p. 773, 790 en 808; *Pandectes belges,* tw. Evasion, nr. 13.
7. CHAVEAU, A. en HELIE, F., *Théorie du Code pénal*, Bruylant-Christophe et Cie, Brussel, 1859-1860, p. 690, nr. 2133. De lijfsdwang werd afgeschaft door art. 4, 1° van de Wet van 31 januari 1980 houdende de goedkeuring van de Benelux-Overeenkomst houdende de eenvormige wet betreffende de dwangsom en bijlage (*B.S.*, 20 februari 1980). Deze wet schafte artt. 46-48 Sw. af.
8. Dit is eigenlijk onlogisch. Wie een geldboete niet kan betalen brengt wel schade toe aan de financiën van de Staat, maar betekent daarom nog geen gevaar voor de maatschappij.

Naast het gegeven dat slechts de ontvluchting van limitatief omschreven personen in aanmerking komt, moet de detentie ook wettig zijn. Dit leest men niet in de wettekst, maar deze voorwaarde is wel duidelijk impliciet aanwezig.[9] De gevangenen moeten dus op een wettige wijze van hun vrijheid beroofd zijn. Dit betekent dat de beslissing genomen is door de bevoegde overheid en in de vorm zoals voorgeschreven door de wet. Wanneer men het heeft over legaliteit, dan wordt er abstractie gemaakt van de vraag of de persoon in kwestie schuldig is of niet.[10]

Een voorbeeld: wie een persoon bevrijdt die op administratieve basis reeds langer vastgehouden wordt dan 24 uren zonder tussenkomst van een rechterlijke instantie, maakt zich niet schuldig aan het misdrijf ontvluchting van gevangenen.[11] Men is zelfs een stap verder gegaan: wanneer iemand die op illegale wijze vastgehouden wordt het slot openbreekt om te kunnen ontsnappen, dan valt dit feit zelfs niet onder art. 545 Sw. (vernieling van afsluitingen).[12]

Slechts de medewerking aan de ontvluchting van welomschreven personen die op een legale wijze gevangen zijn, is dus strafbaar. Bij deze dubbele restrictie moet men nog een derde nuance voegen. Opdat er van ontvluchting sprake zou kunnen zijn, is er nog vereist dat de plaats waar de persoon vastgehouden werd, een wettelijke gevangenis is. Wat is een wettelijke gevangenis? Dit is iedere plaats die van de overheid de bestemming gekregen heeft om als gevangenis te dienen. Zo is dus ook de plaats waar men personen opsluit die onder voorlopige hechtenis staan, een wettelijke gevangenis, evenals b.v. een celwagen waarmee men gevangenen vervoert.[13] Wanneer iemand ontvlucht uit een verlaten gebouw dat nooit als gevangenis heeft gediend en waarvan door geen enkele beslissing een dergelijke bestemming is gegeven, dan is de persoon die aan de ontvluchting heeft meegewerkt niet strafbaar.[14]

Een laatste vraag is van wanneer men kan spreken van ontvluchting. Hier moet men het volgende criterium hanteren. Een gevangene is in staat van ontvluchting van zodra hij een voet buiten de gevangenis zet zonder dat de wettelijk vereiste formaliteiten vervuld zijn. Zo zal b.v. een bewaker strafbaar zijn wanneer hij met een gevangene buiten de gevangenis gaat, enkel door dit feit, hoewel er geen intentie was om te ontvluchten en het enkel de bedoeling was om te gaan drinken.[15]

De artt. 332-337 sw. beteugelen de hulp, de medewerking aan de ont-

---

9. Explicitering van deze voorwaarde zou immers een houvast bieden voor mensen die willen reageren tegen wat men zou noemen aanslagen op de individuele vrijheid. Dit feit wordt trouwens beteugeld door art. 147, art. 155 en art. 434 e.v. Sw. Cfr. NYPELS, J.S.G., *o.c.*, deel II, p. 773, nr. 15 en p. 790, nr. 13c.
10. Cass., 18 mei 1828, *Pas.*, 1828, I, 180. *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 16.
11. RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 51.
12. Dit vindt men terug in een oud vonnis: Corr. Nijvel, 14 Juli 1877, *Cl. et B.*, 1877-78, 952, aangehaald in *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 15*bis*.
13. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5668; LE POITTEVIN, G., *o.c.*, p. 607; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 17.
14. GARCON, E., *Code Pénal annoté*, Sirey, Paris, 1852 1954, onder artt. 237-247, nr. 34; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 375, nr. 8.
15. Dit is een geval uit de Franse rechtspraak: Cass., 30 december 1837, *Journal du dr. crim.*, nr. 2088. DALLOZ, *Répertoire de droit pénal et de procédure pénale*, 2e ed., deel III, tw. Evasion, nr. 38.

vluchting van gevangenen. Hieruit volgen nog twee bedenkingen. Vooreerst kan men in principe dus pas spreken van een misdrijf wanneer de ontvluchting voltrokken is, of anders gesteld wanneer de gevangene in vrijheid is zonder de door de wet vereiste formaliteiten. Vanuit deze optie is het doel en de duur van de ontvluchting irrelevant met betrekking tot diegene die daaraan heeft meegewerkt. Hier moet men wel een onderscheid maken tussen de situatie beschreven in de artt. 333-335 Sw. (gewone ontvluchting) en deze van artt. 336-337 Sw. (gekwalificeerde ontvluchting). Bij de gekwalificeerde ontvluchting is de poging alleen ook al strafbaar (cfr. infra). De zopas beschreven gedachte gaat alleen maar op voor artt. 333-335 Sw. Een voorbeeld: een bewaker die een gevangene, veroordeeld wegens een wanbedrijf, voor enkele uren laat buitengaan om zich te ontspannen, valt toch onder art. 333 Sw.[16] Ten tweede moet de medewerking verleend zijn ofwel vóór de ontvluchting ofwel tijdens. Anders staat men niet meer voor het misdrijf van artt. 332-337 Sw., maar voor een geval van verberging van vijandelijke spionnen (art. 121 Sw.) of verberging van misdadigers (art. 339 Sw).[17]

3. De verschillende categorieën inbreuken

In de vorige paragraaf werd de kernidee van het misdrijf ontvluchting beschreven. De wetgever heeft ten aanzien van dit misdrijf een aantal gradaties, een aantal categorieën, beschreven. Naargelang men deze indelingen combineert, zullen ook de straffen variëren (cfr. paragraaf 4).

3.1. HET ONDERSCHEID NAARGELANG WELKE GEVANGENE MEN HELPT ONTVLUCHTEN

Hier heeft men twee grote categorieën: enerzijds gevangenen die vervolgd of veroordeeld worden wegens een wanbedrijf, krijgsgevangenen, personen die ter beschikking van de minister van Justitie gehouden werden en personen geïnterneerd krachtens de Wet tot bescherming van de maatschappij, anderzijds gevangenen die vervolgd of veroordeeld werden wegens een misdaad en personen die aangehouden zijn krachtens de Uitleveringswet. De hulp aan de ontvluchting van de eerste categorie wordt milder bestraft. Nu zullen systematisch alle soorten gevangenen besproken worden.

3.1.1. Bij 'een gevangene die vervolgd werd of veroordeeld was wegens een wanbedrijf' rijst al een eerste moeilijkheid. Op welk tijdstip moet men zich plaatsen om dit te beoordelen? Het antwoord dat men op deze vraag zal geven, zal de strafmaat en eventueel zelfs de strafbaarheid beïnvloeden. Stel dat een persoon gearresteerd wordt voor opzettelijke slagen en verwondingen zonder het oogmerk om te doden maar met de dood tot gevolg (art. 401 Sw.). De straf is opsluiting. De voorlopige hechtenis wordt bevolen. Op dit ogenblik is dit een gevangene die vervolgd wordt voor een misdaad en wie hem eventueel helpt ontvluchten zal strafbaar zijn (art. 334 Sw.). De raadkamer neemt verzachtende omstandig-

16. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 377.
17. RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, p. 52.

heden of een reden van verschoning aan en verwijst naar een correctionele rechtbank (correctionalisatie). De persoon wordt vanaf dat ogenblik vervolgd voor een gecorrectionaliseerde misdaad of dus een wanbedrijf en wie hem helpt ontvluchten wordt minder streng gestraft (art. 333 Sw.).

Een analoge redenering kan men maken t.a.v. de situatie dat men te maken heeft met een wanbedrijf dat door de raadkamer naar een politierechtbank wordt verwezen (contraventionalisatie). Ná de verwijzing is diegene die helpt ontvluchten zelfs niet meer strafbaar (cfr. supra).

Het ogenblik waarop men dit punt moet appreciëren, is dus het ogenblik waarop het misdrijf van ontvluchting zich voltrokken heeft.[18] Diegene die een gevangene helpt ontvluchten moet zich ook niet opwerpen als controleur van de beslissingen van de overheid. Bijgevolg zal men toch strafbaar zijn als men een verdachte die op regelmatige wijze onder bevel tot aanhouding gesteld werd, helpt of laat ontvluchten, ook al wordt die persoon later vrijgesproken.

Als conclusie kan men stellen dat individuen, vervolgd of veroordeeld voor een wanbedrijf, deze personen zijn die gearresteerd of in voorlopige hechtenis zijn onder de beschuldiging van een wanbedrijf, welke ook de fase van het onderzoek of vervolging weze (b.v. personen die op heterdaad betrapt zijn en die ter beschikking van de Procureur des Konings gesteld worden) en deze personen die een veroordeling uitzitten wegens een wanbedrijf.[19]

Ook in die eerste categorie vindt men krijgsgevangenen[20] en personen die ter beschikking gehouden worden van de minister van Justitie.[21] In deze laatste groep vindt met de vreemdelingen die ter beschikking gehouden worden van de administratieve of de Vreemdelingenpolitie (Wet van 28 maart 1952, momenteel art. 7 van de Wet van 15 december 1980).[22] Hier moet men ook de minderjarige

---

18. CONSTANT, J., *Manuel de droit pénal*, deel II, Impr. des Invalides, Luik, 1948-49, p. 359; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 378, nr. 1; RIGAUX, M. en TTOUSSE, P.-E, *o.c.*, deel V, p. 50.

Bij het geval van de gecorrectionaliseerde misdaad is het dus zo dat wie hielp ontvluchten, vervolgd en eventueel veroordeeld zal worden voor hulp aan ontsnapping van een gevangene die vervolgd wordt voor een misdaad, zolang deze gevangene niet kon genieten van een definitieve beslissing die zijn straf herleidde binnen de grenzen van de correctionele straffen. De term 'wanbedrijf' moet men dus begrijpen in zijn technische betekenis zoals omschreven in art. 1 Sw., dus volgens de wettelijke kwalificatie tot op het moment dat een rechterlijke beslissing tussenkomt die op definitieve wijze het echte karakter van het feit vastlegt door de straf te omschrijven die zal kunnen uitgesproken worden, Deze beslissing kan zowel een beslissing van diskwalificatie zijn waarbij men verzachtende omstandigheden aanneemt, ofwel een beslissing waarbij men tot een dergelijke straf veroordeelt. Cfr. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5670; MARCHAL, A. en JASPAR, J.P., *Droit criminel, Traité théorique et pratique*, Larcier, Brussel, 1965, deel I, p. 230, nr. 796; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 50.

19. RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 49

20. In verband met krijgsgevangenen kan men zich de vraag stellen wanneer de ontvluchting als voltrokken moet beschouwd worden. In Frankrijk nam men oorspronkelijk aan dat dit pas het geval was wanneer de krijgsgevangene het land verlaten had. Later heeft men de hulp aan een krijgsgevangene als een specifiek misdrijf beschouwd. De Wet van 14 maart 1949 bracht art. 61 in de Code pénal. De vraag is of men in België deze situatie kan vatten met art. 121 Sw. (verberging van vijandelijke spionnen) of art. 339 Sw. (verberging van misdadigers).

21. Deze categorie werd in art. 333 Sw. ingevoerd door art. 1 van de Wet van 29 augustus 1945.

22. Naast deze groep vallen hieronder ook verdachten. Belgen of vreemdelingen die geïnterneerd zijn gedurende een periode van oorlog op basis van de Besluitwet van 12 oktober 1918 betreffende het verblijf in België van vreemdelingen en personen met vreemde oorsprong.

situeren die op basis van art. 41 van de Wet op de Jeugdbescherming van 8 april 1965 door een beslissing van de minister van Justitie kunnen opgesloten worden in een strafinrichting. Tenslotte moeten nog de personen die krachtens de Wet van 9 april 1930 ter bescherming van de maatschappij geïnterneerd zijn, vernoemd worden.[23] Het gaat om abnormale delinquenten die toevertrouwd zijn aan de commissie tot bescherming van de maatschappij (Wet van 1 juli 1964).

De recidivisten en gewoontemisdadigers die op basis van dezelfde wet ter beschikking van de regering worden gesteld, vallen onder de categorie van de veroordeelden.[24]

3.1.2. De tweede grote categorie zijn de gevangenen vervolgd of veroordeeld wegens een misdaad en personen aangehouden krachtens de Uitleveringswet. Betreffende het vervolgd of veroordeeld zijn voor een misdaad moet men opletten voor het tijdstip van de ontvluchting. Vóór een eventuele correctionalisatie zal art. 334 Sw. toepasselijk zijn, nadien gaat het om een wanbedrijf en is art. 333 Sw. van toepassing (cfr. supra).[25] In verband met personen aangehouden krachtens de Uitleveringswet wordt er geen onderscheid gemaakt of de uitlevering gevraagd wordt om dat individu te vervolgen en te veroordelen, dan wel om een uitgesproken straf uit te voeren. Er wordt ook geen verschil gemaakt naargelang de uitlevering gevraagd wordt omwille van een misdaad of omwille van een wanbedrijf.[26] Het volstaat dat op het ogenblik van de ontvluchting het feit waarvoor de uitlevering gevraagd is, in de geldende wetgeving bepaald is als een feit waarvoor men kan uitleveren. Om dit te beoordelen moet men zich stellen op het ogenblik van de aanhouding.[27]

3.2. WIE HELPT EEN GEVANGENE ONTVLUCHTEN?

Ook hier vindt men in de wet twee groepen: enerzijds de personen aangesteld om gevangenen te geleiden of te bewaken, anderzijds diegenen die geen bepaalde functie hebben ten aanzien van de gevangenen. De eerste groep zal hier zwaarder gesanctioneerd worden.

3.2.1. De personen aangesteld om gevangenen te geleiden of te bewaken hebben de plicht om mee in te staan voor de openbare veiligheid en genieten boven-

---

23. Ook deze categorie werd door art. 1 van de Wet van 29 augustus 1945 ingevoerd.
24. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5672.
25. CONSTANT, J., *o.c.*, p. 360; DE NAUW, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Story Scientia, Gent, 1984, p. 51; GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5687; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 378, *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 45; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 49.
26. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5687; NYPELS, J.S.G., *o.c.*, deel II, p. 774 en 791-798; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 46-48; *R.P.D.B.*, tw. Evasion, nr. 15-16.
De reden van de gelijkstelling van personen aangehouden krachtens de Uitleveringswet met personen vervolgd of veroordeeld wegens een misdaad, kan men vinden in de hierboven opgegeven literatuur.
27. Een kritische noot bij deze materie. De geest van de Uitleveringswet is dat de vreemdeling wiens uitlevering men vraagt, alle voordelen van de Belgische wet moet genieten (b.v. voorlopige invrijheidstelling en verjaring van de vervolging). De rechters zouden dan gewoon moeten onderzoeken onder welke kwalificatie volgens het Belgisch recht het feit valt. De artt. 333-334 Sw. kunnen dan toegepast worden, zonder dat er nood is aan een aparte categorie voor deze vreemdelingen.

dien een speciaal vertrouwen van de maatschappij. Dit verklaart de zwaardere bestraffing.

Wie zijn nu die personen aangesteld om gevangenen te geleiden of te bewaken? Dit zijn in de eerste plaats de bewakers, maar ook al diegenen die in één of andere hoedanigheid belast zijn met de bewaking of geleiding van gevangenen, b.v. rijkswachters die gevangenen vervoeren of de politiecommissaris die een gevangene op het commissariaat houdt in afwachting dat deze weggevoerd wordt.[28] Het criterium dat men moet hanteren is of men al dan niet een opdracht heeft waarmee men in casu belast is, zonder rekening te houden met de administratieve titel die men draagt.[29]

Een exemplatieve opsomming: de deurwaarders, de leden van het politiecorps, de rijkswacht en het leger, het personeel van de gevangenissen. Ook alle andere aangestelden voor zover het b.v. niet gaat om mensen die uitsluitend aangesteld zijn b.v. om gevangenen te verzorgen, worden beschouwd als bewakers.[30]

Wanneer men dit criterium logisch doordenkt, moet men tot de conclusie komen dat de bewakers van penitentiaire instellingen en de rijkswachters die gevangenen begeleiden — hoewel deze mensen professioneel bestemd zijn voor de bewaking en geleiding — in die hoedanigheid toch maar verantwoordelijk kunnen gesteld worden indien de ontvluchte persoon hen was toevertrouwd. Zo is b.v. de chauffeur van een celwagen die uitsluitend is aangesteld voor het vervoer van gevangenen die door anderen bewaakt en geleid worden, niet verantwoordelijk voor een ontvluchting die zich afspeelt tijdens het vervoer.[31] Een gedetineerde die door de penitentiaire administratie met een bepaalde taak belast is en aan wie ten onrechte het toezicht over medegevangenen is toegewezen, kan men niet beschouwen als een aangestelde. Men maakt verder geen onderscheid tussen mensen aangesteld om gevangenen te bewaken of te geleiden.

Wat nu indien meerdere personen belast zijn met de bewaking of de geleiding van gevangenen? In dit geval moet de verantwoordelijkheid wegen op diegene aan wie de ontsnapping te wijten is. Werd de ontvluchting b.v. mogelijk door een gebrek in de algemene bewaking of in de algemene regels, dan zal de hoofdcipier of de directeur verantwoordelijk zijn als de gevangene kon ontvluchten omwille van hun nalatigheid of verstandhouding.[32]

Zo komt men dan bij een belangrijk onderscheid dat maakt ten aanzien van

---

28. De omschrijving van aangestelden is dus zeer ruim. Indien militairen ingezet worden voor de bewaking of geleiding van gevangenen, kunnen zij dan allemaal verantwoordelijk gesteld worden voor een ontvluchting of enkel de bevelvoerende superieuren? Men mag aannemen dat men ze allemaal mag verantwoordelijk stellen. Cfr. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5673; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p; 374, nr. 1; *contra: Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 27-28.
29. RIGAUX, M. en TROUSSE P.-E., *o.c.*, deel V, p. 53.
30. Cfr. o.a. CONSTANT, J., *o.c.*, deel II, p. 360-361.
Zo b.v. het personeel van een ziekenhuis waar men een gevangene naartoe brengt. Wanneer de persoon die de gevangene verzorgt ook de functie van bewaker vervult, zelfs als hij niet officieel als dusdanig is aangesteld, moet hij toch beschouwd worden als een aangestelde. Brussel, K.I., 20 maart 1924, *R.D.P.*, 598.
31. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 374; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 53.
32. GARCON, E., *o.c.*, onder artt. 237-247, nr. 51.

de aangestelden: is deze persoon nalatig geweest of handelde hij omwille van verstandhouding met de ontvluchte gevangene?

Nalatigheid is een materiële tekortkoming, het is een inbreuk op de plicht van toezicht die rust op iedere aangestelde, het verzuim van de voorgeschreven voorzorgsmaatregelen of van buitengewone maatregelen die door de omstandigheden vereist worden.[33] Nalatigheid wordt niet vernoemd, het O.M. moet bewijzen dat de aangestelde bepaalde veiligheidsmaatregelen heeft veronachtzaamd, dat hij heeft nagelaten deze maatregelen te nemen welke hij verplicht was.[34] Het O.M. kan het bewijs leveren met alle middelen, inclusief vermoedens. Het bewijs kan zo voortvloeien uit de omstandigheden van de ontvluchting, onder meer uit de overtreding van bevelen die de aangestelde gekregen had.[35]

Wanneer de aangestelde daarentegen als het ware samenspant met de gevangene, spreekt men van verstandhouding. Hier zal men logischerwijs strenger optreden, omdat deze handeling een criminele intentie weerspiegelt. Verstandhouding is een bewuste, intentionele inbreuk op zijn plichten, het is een act waardoor de aangestelde gebruik maakt van zijn functie om diegene die hij bewaakt of geleidt te laten ontsnappen. Men zou kunnen zeggen dat de aangestelde verraad pleegt ten aanzien van de hem toevertrouwde opdracht.[36]

Een voorbeeld: er is verstandhouding wanneer een bewaker bewust, gewild, een deur van de gevangenis laat openstaan, wetend dat een gedetineerde langs daar de vlucht zal nemen, zelfs al was er niets beloofd of afgesproken met de gevangene.[37] De verstandhouding zal bestraft worden ongeacht de motieven die gespeeld hebben bij de aangestelde.[38] Het O.M. zal de verstandhouding moeten bewijzen en kan dit met alle middelen, vermoedens inbegrepen.

Naast de toepassing van het strafrecht kan de aangestelde natuurlijk ook nog altijd disciplinaire sancties oplopen. Indien er door de aangestelde naast het laten ontsnappen nog andere misdrijven worden gepleegd, b.v. hij laat zich omkopen (art. 248 Sw.), pleegt valsheid in geschriften (art. 194 e.v. Sw.) gebruikt een vals stuk (art. 197 Sw.) enz., dan staat men voor een geval van samenloop (art. 65 Sw.) en dan zal enkel de zwaarste straf uitgesproken worden. Daarnaast kan ook nog de ontzetting van art. 33 Sw. uitgesproken worden.

3.2.2. De ontvluchting kan ook bewerkt of vergemakkelijkt zijn door personen die niet aangesteld zijn om gevangenen te bewaken of te geleiden.

De categorie is enorm ruim. Al wie niet onder de vorige omschrijving van

---

33. *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 33.
34. NYPELS, J.S.G., *o.c.*, deel II, p. 774; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 36.
Men zou zich kunnen afvragen of op een aangestelde geen speciale plicht van voorzichtigheid rust en of dat men dan uit de ontvluchting zelf geen nalatigheid zou mogen afleiden. Deze redenering analoog met de concretisering van de bonus pater familias-norm in de toepassing van art. 1382 Sw., wordt in Frankrijk gehanteerd.
35. NYPELS, J.S.G., *o.c.*, deel II, p. 774, nr. 17; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 54.
36. *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 35.
37. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5674; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 54.
38. Het enige vereiste intentionele element in geval van verstandhouding is de wil om een gedetineerde de kans te geven buiten te gaan, zelfs al is dit slechts voor een tijdje. De drijfveer van de aangestelde is irrelevant: b.v. een bewaker die een gevangene buitenliet om samen met hem te gaan drinken.

aangestelden valt, wordt hier bedoeld, zo b.v. ook alle aangestelden aan wie de gedetineerden normalerwijze zijn toevertrouwd, op die momenten dat ze geen dienst hebben met betrekking tot de bewaking of geleiding van de gevangenen.[39] Men maakt hier geen onderscheid tussen nalatigheid en verstandhouding.[40]

Wanneer b.v. een arbeider bij de herstelling van een slot, omwille van onbekwaamheid of gemakzucht het zodanig herstelt dat een gevangene het gemakkelijk kan openbreken terwijl het in normale omstandigheden iedere ontsnapping onmogelijk zou maken, dan is die man strafbaar.[41] Wanneer een niet-aangestelde een bewaker omkoopt dan zal hij ook hiervoor gestraft worden op basis van art. 252 Sw. (samenloop art. 65 Sw.), als hij een werkman omkoopt niet, aangezien dit geen openbaar ambtenaar is. Een speciaal geval is de situatie wanneer een gevangene zijn medegevangene helpt ontvluchten zonder zelf mee te ontsnappen. Strikt doordenkend is de gevangene die ontsnapt niet strafbaar, wie een gevangene laat ontsnappen wel, dus zou de gevangene die zelf niet de vrijheid kiest, gestraft worden. Het gezond verstand en de logica brengen als oplossing aan dat deze gevangene die 'belangloze' hulp levert aan de ontsnapping van een medegevangene, niet strafbaar is.[42] Het tegengestelde standpunt wordt ook verdedigd.

Toch zal niet iedereen gestraft worden. Bloedverwanten in opgaande en neerdalende lijn, de echtgenoten zelfs na echtscheiding, broers en zusters van de ontvluchte gevangenen, of hun aanverwachten in dezelfde graden worden door de wet als uitzondering opgesomd. Deze beslissende verschoningsgrond vindt men in art. 335, lid 2 Sw. Deze verschoningsgrond zal echter niet spelen voor bloed- en aanverwanten die belast zijn met de geleiding of bewaking van gevangenen.[43] Er is nog een tweede restrictie: de opgesomde personen kunnen alleen van deze verschoningsgrond genieten wanneer het gaat om een gewone ontvluchting zonder verzwarende omstandigheden. Deze verzwarende omstandigheden worden in het volgende punt beschreven.

3.3. HOE HELPT MEN EEN GEVANGENE ONTVLUCHTEN: HET ONDERSCHEID TUSSEN DE GEWONE EN DE GEKWALIFICEERDE ONTVLUCHTING

Wanneer de ontvluchting geschiedt met geweld, bedreiging of gevangenisbraak, dan spreekt men van gekwalificeerde ontvluchting. In dit geval zal niet alleen een geslaagde ontsnapping, maar ook een poging daartoe op dezelfde wijze bestraft worden voor diegene die hieraan meewerkt.[44]

---

39. RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 54.
40. In Frankrijk kan men een niet-aangestelde alleen straffen voor verstandhouding. Cfr. LE POITTEVIN, G., *o.c.*, tw. Evasion, p. 610-611.
41. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 380.
42. GARCON, E., *o.c.*, onder artt. 237-247, nr. 118; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E, *o.c.*, deel V, p. 54-55; *contra:* GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5682; *R.D.P.*, 1960-61, p. 970.
43. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5683; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 58.
44. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, P. 382; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 51.
De voorwaarden van de poging zijn deze omschreven in art. 51 Sw.: het voornemen van de ontvluchting moet zich manifesteren in uitwendige handelingen die er een begin van uitvoering van vormen en die gestaakt of mislukt zijn omwille van omstandigheden onafhankelijk van de wil van de gevangene in casu (GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5695).
Aangezien niet de gevangene strafbaar is maar diegene die de ontsnapping bevordert, is het →

'Geweld' en 'bedreiging' moeten begrepen worden in de normale betekenis: geweld zijn de daden van fysieke dwang gepleegd op personen, bedreiging zijn alle middelen van morele dwang voor het verwekken van vrees voor een dreigend kwaad (art. 483 Sw.). Moet het geweld of de bedreiging gericht zijn tegen bewakers of kan dat ook tegen personen die toevallig aanwezig zijn en die de ontsnapping proberen te verhinderen? De wet maakt hier geen onderscheid.[45] De gevangenen die tijdens of in functie van hun ontvluchting personen gijzelen op een of andere manier, zullen natuurlijk voor dit misdrijf kunnen gestraft worden (art. 347*bis* Sw.), diegene die deze ontsnapping mogelijk maakt zal gestraft worden voor hulp aan een gekwalificeerde ontvluchting mits zijn hulp een welbepaalde vorm had (cfr. infra). Nog een paar voorbeelden: dwingt men cipiers om sleutels te geven met geweld of bedreigingen, dan staat men voor een gekwalificeerde ontvluchting, nemen de gevangenen daarentegen de sleutels bij verrassing weg, dan heeft men te maken met een gewone ontvluchting.[46]

'Gevangenisbraak' is een materieel geweld tegen de afsluitingen (art. 484 Sw.) van de plaats waarin een gevange opgesloten is, b.v. een cel van een rijkswachtkazerne of van een politiegebouw, een instelling waar een zieke gevangene naartoe is gebracht, een celwagen tijdens het traject van het vervoer.[47] De gevangene kan gestraft worden op basis van art. 545 Sw. (vernieling van afsluitingen). Opdat art. 336 of 337 Sw. (gekwalificeerde ontvluchting) toepasselijk zou zijn, volstaat het dat er braak is, ongeacht of dit de gevangene toelaat te ontvluchten of niet. Evenmin moet de gevangene toegeven dat hij dat werk uitgevoerd heeft met de bedoeling te ontvluchten. Het volstaat dus dat er materieel geweld uitgeoefend werd tegen een voorwerp dat de gevangene belet te ontvluchten, b.v. vensters, tralies, de vloer, het plafond, muren, sloten, enz. Er is geen 'braak' als een gevangene b.v. de meubels die zijn cel stofferen vernietigt.

Geweld, bedreiging en gevangenisbraak zijn termen die men niet mag uitbreiden. Zo is een ontsnapping met handigheid (b.v. door over de muur te klimmen) of met list (b.v. door zich te vermommen of te verkleden en zo de cipiers te verschalken) geen gekwalificeerde ontvluchting. Wie kleren of vermommingsmateriaal of een ladder doorspeelt, zal dus niet gestraft worden voor hulp aan een gekwalificeerde ontvluchting, enkel voor hulp aan een gewone ontvluchting. Wanneer iemand b.v. zijn boeien breekt tijdens een transport, dan is dit ook nog geen onderdeel van een poging tot een gekwalificeerde ontvluchting, aangezien de boeien breken geen gevangenisbraak is.[48]

Deze ontvluchting met verzwarende omstandigheden moet bevorderd zijn door het verschaffen van ofwel daartoe geschikte werktuigen, ofwel wapens. Afhankelijk van dit onderscheid zal er ook weer een gradatie in de straf zijn. Wie

---

irrelevant of de hulp leidt tot een al dan niet geslaagde ontvluchting (de doorgespeelde werktuigen of wapens moeten dus gebruikt zijn, cfr. infra).

45. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5695; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 383; *R.P.D.B.*, tw. Evasion, nr. 29; *contra: Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 52.

46. GARCON, P., *o.c.*, nr. 5695; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, p. 383.

47. CONSTANT, J., *o.c.*, p. 362; GARCON, E., *o.c.*, onder artt. 237-247, nr. 31 e.v.; GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5695; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 53.

48. GRONDEL, P., *o.c.*, nr. 5695; NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *o.c.*, deel II, P. 383-384; RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 57.

heeft meegewerkt aan de ontsnapping moet dus meer direct een bepaalde materiële hulp verstrekt hebben.

'Daartoe geschikte werktuigen' zijn alle mogelijke werktuigen die de gevangene zou gebruiken om er de braak uit de gevangenis mee uit te voeren of om geweld of bedreigingen uit te oefenen tegen personen in functie van zijn ontvluchting. De werktuigen moeten doorgespeeld worden met de wetenschap dat ze daartoe kunnen dienen, of men moest kunnen voorzien dat ze daarvoor zouden gebruikt worden.[49] Wie een werktuig (of wapen) doorspeelt aan een gevangene die dat niet gebruikt, kan niet gestraft worden omdat er dan geen poging tot ontvluchting is. Dit is een hiaat in de wetgeving.

Ook bij het doorspelen van wapens is het vereist dat men weet dat de gevangene ze zou kunnen gebruiken om mee te ontsnappen, maar dit is logisch. Wat zijn wapens? Hier gebruikt men niet de zeer ruime definitie van art. 135 Sw. (alles wat men maar enigzins kan gebruiken om te doden, verwonden of slaan), maar wapens betekent dan instrumenten die exclusief bestemd zijn om te doden, verwonden of slaan. De ruime interpretatie is hier immers niet nodig, want dan zal art. 336 Sw. dat over de werktuigen handelt, van toepassing zijn, b.v. een gevangene gebruikt een beitel om een cipier te bedreigen: dit is geen wapen sensu stricto, maar wel een instrument dat men kan gebruiken voor geweld, bedreiging of gevangenisbraak.[50]

Wanneer men niet te maken heeft met een gekwalificeerde ontvluchting, bevorderd door het verschaffen van werktuigen of van wapens, dan staat men voor een geval van gewone ontvluchting.

4. De straffen

Wanneer men nu de elementen en categorieën combineert die in de vorige paragraaf beschreven werden, komt men tot een catalogus van misdrijven die volgens hun zwaarwichtigheid een bepaalde strafmaat hebben meegekregen. De straftoemeting vindt men in deze paragraaf.[51]

Een aangestelde die een gevangene, vervolgd of veroordeeld wegens een wanbedrijf, een krijgsgevangene, een persoon die ter beschikking van de minister van Justitie gehouden was of een persoon die geïnterneerd was op basis van de Wet van 9 april 1930, laat ontvluchten door nalatigheid, wordt gestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden. In geval van verstandhouding bedraagt de straf een gevangenisstraf van zes maanden tot twee jaar. Gaat de ontvluchting van zo'n gevangene gepaard met geweld, bedreiging of gevangenisbraak, dan wordt de aangestelde die hiervoor de geschikte werktuigen heeft doorgespeeld, gesantioneerd met een gevangenisstraf van twee jaar tot vijf jaar; heeft hij wapens verschapft dan is de straf opsluiting.

Is het een niet-aangestelde die zo'n gevangene laat ontsnappen, dan is de straf bij een gewone ontvluchting een gevangenisstraf van vijftien dagen tot

---

49. De Nauw, A., *o.c.*, p. 52; Grondel, P., *o.c.*, nr. 5697; Nypels, J.S.G. en Servais, J., *o.c.*, deel II, p. 382; Rigaux, M. en Trousse, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 57.
50. Constant, J., *o.c.*, p. 362; Gerard, P.A.F., *o.c.*, p. 421; Grondel, P., *o.c.*, nr. 5702; Nypels, J.S.G. en Servais, J., *o.c.*, deel II, p. 385; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 60; Rigaux, M. en Trousse P.-E., *o.c.*, deel V, p. 57; *R.D.P.B.*, tw. Evasion, nr. 32.
51. Cfr. artt. 332-337 Sw.

een jaar; heeft hij wapens geleverd dan is het een gevangenisstraf van twee jaar tot vijf jaar.

Het andere geval is dat een gevangene die vervolgd of veroordeeld was wegens een misdaad of een persoon die aangehouden was krachtens de Uitleveringswet, ontsnapt. De aangestelde die de ontvluchting van deze persoon mogelijk maakt door nalatigheid wordt gestraft met een gevangenisstraf van vijftien dagen tot een jaar; als er verstandhouding is met een gevangenisstraf van één jaar tot vijf jaar. Als er geweld, bedreiging of gevangenisbraak gepleegd wordt bij de ontvluchting, dan wordt de aangestelde die werktuigen verschafte gestraft met opsluiting. Heeft de aangestelde wapens doorgespeeld aan zo'n gevangene, dan is de straf dwangarbeid van tien tot vijftien jaar.

Wordt de ontvluchting van zo'n gevangene mogelijk door tussenkomst van een niet-aangestelde, dan loopt deze persoon bij een gewone ontvluchting een gevangenisstraf op van drie maanden tot drie jaar; heeft hij de gevangene van wapens voorzien, dan is de straf opsluiting.

Naast de straffen bepaald in de artt. 332-337 Sw., zijn er nog een paar bijkomende straffen. De werktuigen of wapens, die men verschaft heeft aan de gevangene, worden verbeurd verklaard overeenkomstig art. 42 Sw.[52] Daarnaast is er ook ontzetting van rechten opgesomd in art. 31 Sw. in het geval waar de hele hulp aan de ontvluchte met een criminele straf (vanaf opsluiting) gesanctioneerd wordt; dit volgens de artt. 31, 32 en 84 Sw. De ontzetting is verplicht in geval van toepassing van art. 337 lid 3 Sw. in hoofde van de aangestelden, ze is facultatief in de andere gevallen.

5. Procedure en administratie

5.1. QUA PROCEDURE

Qua procedure is het gemene recht van toepassing. De speciale procedure in verband met de vaststelling van de identiteit van een ontvluchte en opnieuw aangehouden veroordeelde die men vindt in artt. 518-520 Sv., is van toepassing wanneer iemand veroordeeld is onder een naam of een identiteit die niet de zijne is. Dit heeft dus niets te maken met de vervolging en veroordeling van personen die gevangenen hebben geholpen bij een ontvluchting.[53]

Wanneer een geval van ontvluchting voor het Hof van Assisen komt, zijn er een drietal aandachtspunten waarom men moet letten bij het opstellen van de vragen voor de jury. Ten eerste: t.a.v. aangestelden is er een verschil tussen nalatigheid en verstandhouding. Verstandhouding is geen verzwarende omstandigheid van nalatigheid, het is een ander soort moreel element. Voor hulp door nalatigheid en hulp door verstandhouding moet men dus verschillende vragens tellen, de ene subsidiair aan de andere. Ten tweede moet men zeer duidelijk de reden waarvoor de persoon die ontvluchtte gevangen was omschrijven, aangezien dit zal uitmaken welke artikelen toepasselijk zijn. Tenslotte moet een verzwarende omstandigheid los van de hoofdvraag behandeld worden. Dus de vragen of de ontvluchting gepaard ging met geweld, bedreiging of gevangenisbraak, en of de

52. RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 46.
53. Cass., 13 november 1944, *Pas.*, 1945, I, 25.

ontvluchting bevorderd werd door het doorspelen van geschikte werktuigen of van wapens, moeten apart behandeld worden. Beide categorieën van feiten moeten samen aanwezig zijn om te staan voor een verzwarende omstandigheid, b.v. een ontvluchting met geweld en het verschaffen van werktuigen.

De normale regels betreffende recidive, verzachtende omstandigheden, overmacht en burgerlijke partijstelling[54] zijn van toepassing.

Voor de verjaring moet men zich afvragen wat het vertrekpunt is. Dit is niet de dag waarop de hulp wordt verstrekt, maar de dag waarop de ontvluchting of de poging heeft plaatsgevonden. Op dat ogenblik is er pas sprake van een voltrokken misdrijf. Art. 21 Voorafgaande Titel Sv. is van toepassing.[55]

Wat gebeurt er met de uitvoering van de straf tijdens de ontvluchting? Wanneer een veroordeelde die zijn straf ondergaat, erin slaagt te ontvluchten, begint de verjaringstermijn te lopen van de dag van de ontvluchting. Als de veroordeelde in dat geval meer dan vijf jaar van zijn straf heeft ondergaan indien het een tijdelijke criminele straf betreft, of meer dan twee jaar indien het een correctionele straf betreft, dan wordt die meerdere tijd toegerekend op de duur van de verjaring (art. 95 Sw.). Stel dat iemand een criminele straf uitzit van tien jaar. Hij ontvlucht na zes jaar. De normale verjaringstermijn voor een criminele straf bedraagt twintig jaar. Volgens art. 95 Sw. zal deze nu echter verjaren na negentien jaar.[56] De voorlopige hechtenis is geschorst tijdens de ontvluchting.[57]

5.2. OP HET ADMINISTRATIEVE VLAK

Op het administratieve vlak zijn er enkele Ministeriële Omzendbrieven die allemaal betrekking hebben op de plicht om bepaalde personen en diensten te verwittigen in geval van een ontvluchting of een poging tot ontvluchting.[58]

6. Besluit

Het bestudeerde recht tracht een aantal situaties die gevaren opleveren voor de maatschappij te bestraffen. Toch is er nog een kloof tussen de realiteit en de wetgeving. Een paar illustraties. Wanneer iemand een wapen of werktuig over de gevangenismuur gooit en een gevangene heeft dit voorwerp in bezit zonder het te gebruiken, dan kan men die persoon niet straffen. Of iemand bezorgt een gevangene een wapen zonder dat deze het gebruikt. Zelfs deze handeling is in België niet strafbaar.

De bedoeling van deze bijdrage was dit weinig bestudeerd stuk strafrecht eens onder de aandacht te brengen met de mogelijkheden en tekortkomingen die in deze teksten schuilen. Misschien was ontvluchting, vanuit een puur juridische invalshoek bekeken, wel een schijnbaar werkelijkheidsvreemde benadering van dit fenomeen.

---

54. NYPELS, J.S.G., *o.c.*, deel II, p. 793, nr. 181; *Pandectes belges*, tw. Evasion, nr. 8.
55. RIGAUX, M. en TROUSSE, P.-E., *o.c.*, deel V, p. 58-59.
56. In Frankrijk kent men deze toerekening niet. Cfr. DONNEDIEU DE VABRES, H., *Traité de droit criminel*, Sirey, Paris, 1943, tw. Evasion, p. 483.
57. *R.D.P.*, 1965-66, 1036.
58. M.R. 979/V van 3 maart 1966; M.R. 991/V van 20 juli 1966; M.R. 1342/V van 24 januari 1979; M.R. 1366/V van 18 januari 1980.